

“DOĞMA «ÖGEY ANA...”

– Nəsrəddin, sensən? Axır ki, gəldin.

– He, mənəm, Nəcibə, – deyə oğlu

Saqib əvvəl duruxdu, sonra udqunaraq boğuc səslə cavab verdi.

– Oğlumuz Saqibi gördün? Gördün

nece yaraşıqlıdı? Sənə çəkib.

– Gördüm.

– İndi böyük adam olub.

– Billirəm. Deyib mənə.

– Fuaddan, Zəmfiradan, Elmiradan da arxayın.

– Çox sağ ol, Nəcibə...

Daha danışmadı. Onu huş apardı.

...Nəsrəddin kimdir? Saqib kim?

Neçə vaxtdan bəri xəstə yatan, çöhrəsindəki məlahət əcəl yatağında belə zərəcə əzəmətli, nəhayət gözəl gözlerini qapayıb əbedi yuxuya gedən Nəcibə xanım...

***

Haşimbəy Hacıbəy oğlu Heybətəyov Bakının Buzovna kəndində, tacir ailəsində dünyaya göz açmışdı. Atasının Bakıda, Dərbənddə, Mahaçqala və Səmərqənddə ortaq ticarət mərkəzləri vardı. Haşimbəy atasının vəfatından sonra həmin ticarət mərkəzlərinə sahib durmaqla bərabər

bir sıra əcnəbi ölkələrlə də ticarət ilişkileri qura bilmişdi.

Haşimbəy Heybətəyov hələ uşaqlıqdan poeziyaya maraq göstərərək, Bakı şairlərinin «Məcməüş-şüəra»sında yaxından iştirak edib. Sonralar «Saqib» təxəllüsü ilə şöhrət tapıb. Həyat yoldaşı Xoşsima isə o vaxtın komsomolçu fəallarındandı. Gəl ki, repressiya illəri bu ailədən də yan keçmədi. 38-ci ilin yazında Xoşsima xanımın qardaşı – o dövrün böyük ziyalısı Ruhulla Axundov tutulandan sonra Məlikovlar nəslinə də «xalq düşməninin ailəsi» damğası vuruldu. Beləliklə, bütün qapılar ailənin üzünə bağlanmış oldu.

Haşimbəyin ailəsində dörd qız övladı böyüyürdü. Evin sonbeşiyə Nəcibəydi. Nəcibə həkim olmaq istəyirdi. Amma «xalq düşməninin» bacısı qızını Tibb İnstitutuna yaxın buraxan kimiymi?.. Sınıflarında ona həşəd apararıq bir qız vardı. Daim ona tənə vurur, hələ üstəlik: «Buna bax, indidən yanaqlarını qızardır» deyib, uşaqlar arasında pərt eləyər, onu gözdən salardı. Nəcibə həqiqətən çox gözəl qızıdı: əlaqöz, ağbəniz, al yanaqları çöhrəsinə yaraşıq idi. Nəhayət bir gün Nəcibənin səbri tükəndi, daim onu sancan həmin qızın ağ bəretni başından dartıb çıxardı, üzünü möhkəmcə silib özünə qaytardı: «Hanı rəng? Bir də bu sözü dilinə gətirmə!» – deyə onun dərslərini verdi...

Haşimbəy Saqibin ziyalılığı, sözsənətə vurğunluğu övladlarının gələcəyinə hardasa yardımçı oldu. Böyük bacısı Nuriyyə Məlikova rəqqasə kimi tanındı. Evin sonbeşiyi Nəcibə isə Teatr texnikumunda oxudu. Və Fatma Qədrə kimi qüdrətli bir aktrisanın sinfini bitirdi.

XATİRƏ:

«Teatr texnikumunun foyesində qoparıq səs-küy hamını yerindən oynatdı. Müəllimlər otağında da I kurs tələbəsinin başına gələn müsibətdən dil boğaza qoymadan danışdılar. Birdən qapı açıldı. Rza Təhməsbəy içəri girdi. Araya sakitlik çökdü.

– Əvvəl mən də inanmışdım. Sən demə, bu hay-küyə səbəb aktyorluq fakultəsinin göstərdiyi etüd imiş. I kurs tələbəsi Nəcibə Məlikova etüdü o qədər təbii, o qədər inandırıcı oynayıb ki, əvvəl hamını qorxuzub, hal-qəziyyə məlum olandan sonra isə hamını heyran eləyib».

Fatma Qədrədən dərslər almağı, onunla yaxınlığı Nəcibənin yaradıcı imkanlarını aşkara çıxardı. Onsuz da ələ əvvəldən o gözəl rəqs eləyirdi, məlahətli səsi vardı, səhnə üçün əsas olan fitri istedad onun canında-qanındaydı. Rol üzərində qərübə işləyirdi. Yalnız məşqdə deyil, tamaşa təhvil verildəndən sonra da rahatlıq tapmır, obrazın taleyi haqda hey düşürdü.

«Şeyx Sənan»dakı Xumar – çox sevdiyi rollardan biriydi. Nəcibə xanımdan əvvəl Xumarı Hökümə Qurbanova oynamışdı. Tamaşanın quruluşçu-rejissoru Adil İskəndərovun Xumarı Nəcibə xanıma tapşırması, onun rejissor kimi uzaqgörənliyidi. Nəcibə xanımın Xumarı həqiqətən fərqliydi və teatr ələminə səs saldı. Gənc aktrisa öz oyunuyla rolun əsas ifaçısından zərəcə geri qalmadı.

Nəcibənin Xumarı gözəl, inçə, məlahətli, alicənab, övlü məhəbbətə sevrən, sevgisində sabit-qədəm bir qızıdır. Tamaşaçı onun taleyinə, uğursuz məhəbbətinə ürkədən acıyır. Amma bəlkə də onda da, ələ indinin özündə də çoxları bilmir ki, Nəcibə xanımın öz həyatı da yanğı dolu bir hekayətdir.

***

...Teatr məktəbini bitirəndən sonra təyinatla Gəncə Dövlət Dram teatrına göndərilmişdi. Bu təyinat Nəcibə xanımın ürayincə olsa da, çox keçmədi ki, Gəncə həyatı onun qəlbində dərin yaralar açdı. Elə yaralar ki, ömrü boyu qaysaq bağlasa da, sağalmadı, ağır-acısı ölənə qədər onu göynətmiş oldu.

***

Gəncədə Nəcibə Məlikovanın adı tez bir zamanda dillər əzbəri olur: həm yaratdığı obrazlarla, həm də özünün sərv boyu, yaraşığı, gülərüz, xeyirxah, xanim-xatın, bir sözlə, əsl Azərbaycan gözəli olmağından...

Onun sorağı bir oğlana da çatır. Eşidir ki, Gəncə teatrına bir aktrisa gəlib, hamı ona heyrandı. Ətrafında fırlananların sayı gün-gündən artsa da, amma özü heç kəsə gözünün ucuyula da baxmır. Cavan oğlan başlayır teatra ayaq açmağa. Hər dəfə də gələndə əl-əlvən gül-çiçək demətləri, meyve dolu səbətlər və sairə... Xanıma başa salırlar ki, Gəncə qadınlarının ürayinə od salan bu oğlan səndən ötrü dəli-divanədir. Əvvəl bu xəbərə laqəyd qalır, sonra özündən də əsil olmayaraq pərdə arxasından gözü o oğlanı axtarır. Onu görəndə sə qəlbinə rahatlıq, sevinc dolur və hər tamaşadan əvvəl pərdə arxasından boylanıb, həmin oğlanın tamaşaçıları arasında olub-olmadığını deqiqləşdirmək get-gədə vərdişə çevrilir. Və rəfiqələrindən gizlətməyə çalışdığı bu daxili təlatümə özü də məəttəl qalır. Nəhayət, bu qarışıqlı məhəbbət yeni bir ailənin yaranması ilə davam edir.

...Həyat yoldaşı Nəsrəddin də onu çox sevir, sənətinə hörmət bəsləyirdi. İki oğlu övladlarıyla bəxtəvər ailə həyatı yaşayırlar. Oğullardan biri Nəsrəddinin ilk nigahından nişanə – Fuad idi, o biri isə Nəcibə xanımdan olan oğlu Saqib... Lakin qızılığ tikansız olmaz. Bu ailənin də tikanı nəneydi – Nəcibə xanımın qaynanası Xanım nənə. Addımbaşı gəlinə söz atar, «ögey anasan da, ona görə ürayın yanmır» deyib,

tez-tez onu sancardı. Hər kəs Nəcibə xanımın yerində olsaydı, hər gün təkrar olunan bu atmacalardan bezər, üz çevirib, yalnız öz uşağının qayğısına qalar, nə qaynana sayar, nə də yetim uşağa yiye durardı.

Nəsrəddinin ilk nigahından olan oğlu Fuad Əsədovdan bir xatirə:

– Nəcibə mənim ögey anam idi. Onu 11 yaşında Gəncədə görmüşdüm – ata nənəmin evində. O zamana qədər Tovuzda – ana tərəfdən babam və nənəmin yanında yaşayırdım. Əslən onlar da gəncəliyidilər. İntəhası babamı Tovuz zavod direktoru göndərmişdilər. Elə o vaxtdan Tovuzda yaşayırdılar. Soyadım da onlarınkiydi. Bir müddət orda qaldım. Onda qardaşım Saqibin 5-6 yaşları vardı. Uşaq ağılımla dərk edirdim ki, ata nənəm gəlinindən razı deyil, sevmir onu. Bəlkə də buna səbəb onun qat dindar olmasıydı. Mövhumata qapılmasaydı və ya Nəcibə səhnə adamı olmasaydı, bəlkə də yola gedər, dil tapa bilirdilər bir-biriləriylə. Nəcibə xanım nə qədər müasir, açıq düşüncəli olsa da, çox məhraban, uşaqcanlı, ailə yolunda canını verən, ailə rahatlığı üçün əldən gedən bir qadındı. Atamı da çox sevirdi. Atamın birinci evliliyindən olsam da, Nəcibə xanım Saqiblə mənim aramda ögey-doğmalığın əngəl olmaması üçün ələndən gələnə eləyirdi. Həmişə Saqibə deyirdi ki, Fuad sənin böyük qardaşındır. Hətta ürayim sınımasın, özümü tənha hiss eləməyimi deyər teatr yığıncaqlarına, məclislərə, rəfiqəsigilə gedəndə dost-doğma oğlunu yox, mənə aparardı özünüylə. Rəfiqələri də mənə görə kimi heyrlənərdi: «Lap atasıdı. Elə bil

Nəsreddinin özüdür ki var».

Bax, elə o vaxtlar Nəcibə xanımın iri ala gözlərinin necə dolduğu gözlerimdən yayınmazdı. Daim şən, şaqraq, insanların xeyirinə-şerinə yarayan, sevincinə sevinc qatan, dərddi ürəklərə sərini su çiləyən Nəcibə xanım ilk, həm də son məhəbbətinin yanğısını heç cürə gizlədə bilməzdi. Sevincdən gözləri alışıb yanar, onsuz da həmişə allığını itirməyən yanaqları boyunca göz yaş axırdı. Qismətinə nakam, uğursuz sevgi payı düşmüşdü. 29 yaşında dul qalmışdı. Belə anlarda mənə o kişiye bənzəndə elə bilirdi Nəsreddin sağdır, onun yanındadır».

***

Söhbətimizin bu yerində Nəcibə Məlikovanın çəkildiyi «Ögey ana» filminin bəzi kadrlarını yadımıza salaq. Özü kimi deyindən, qeybətli qarları başına yığıb daim Dilərənin ardınca gileylənən qaynana obrazı. Bu heç də təsadüfi deyildi. Nəcibə Məlikovanın öz həyatından götürülmüş səhifələrdir.

...Görkəmli rejissor Adil İskəndərov öz tələbəsinin, yeni Nəcibə Məlikovanın ailəsinə tez-tez baş çəkərdi. Hər dəfə də gəlinlə qaynana höcətinin şahidi olarmış. Bir gün Adil İskəndərov rəhmətlik lap hirsələnir və qaydır ki: «Əşşi, bəsdirin də, sizinki oldu lap əsi kino, gerek tapşırım, bir film çəksinlər sizdən». Haqiqətən Adil İskəndərov filmin ideyasını özlüyündə götür-qoy eləyir, bu barədə kinorejissor Həbib İsmayilovla məsləhətləşir. Çox keçmir ki, bu ailədəki münasibətlər əsasında yazılan ssenari hazır olur. Həbib İsmayilov məşhur

«Ögey ana» filmini çəkir.

Birəcə aılığa təsəvvür edək ki, baş rolda Nəcəbə Məlikova deyil, başqa aktrisa çəkilib. Bəlkə də o qədər inandırıcı alınmazdı. Ona görə ki, Nəcəbə Məlikova bu rolda hər gün rastlaşdığı münasibətləri, özünü oynamış, özünü yaratmışdı. Daha doğrusu, öz həyatındakı problemləri, yaşantıları qabartmışdı. Necə varda, eləcə. Film xoşbəxt sonluqla bitsə də, həyatda Nəcəbə xanımı hələ də özünə layiq olmayan hadisələr gözləyirdi.

...Nəsreddin çəvik, çılğın, həddən artıq işgüzar, həm özünə, həm də ətrafındakılara çox tələbkar adamıydı. Az

ömür sürməsinə baxmayaraq, indi də adı Gəncədə hörmətlə yad edilir. Əvvəl Tiflisdə, sonra Moskvada təhsil alıb, dəmiryolunda məsul vəzifədə çalışmışdı. Doğma şəhərinin bugünkü abadlığında vaxtla onun da rolu olub. Nəcibə xanımın da ağıllı qadını. Bəlkə elə Nəsreddinin yaraşığından da çox bu necibliyi, xeyirxahlığı, işgüzarlığı – Nəsreddinin həm də əhlikef olduğunu ona unuttururdu.

...Və günlərin bir günü Nəsreddinin «yadına düşür» ki, bəs demə həyat yoldaşı aktrisa imiş və Nəcəbə xanım təkliflə səhnəni atmalı, evdə oturub öz uşaqlarını böyütməlidir.

Nəcəbə xanım üçünsə səhnə hər şey demək idi. O, ölümə razı olardı, səhnəni atmağa heç vaxtla. Bəhanəsinin təsirsiz olduğunu gören Nəsreddin bir dəfə açıq-aşkar bildirdi ki: «Nəcəbə, mən evlənməmişəm».

Nəsreddin çox yaraşığı kişiydi. Həyatında çox qadınlar olmuşdu. Birinci xanımı da elə bu xasiyyətinə görə ayrılmışdı ondan. Heç Nəcəbə xanım kimi gözəllər gözəli də onu bu vərdişindən ayıra bilmədi.

Onacan Nəcəbə xanım həyat yoldaşının əhlikefliyindən çox eşitmişdi. Bu gözlənilməz xəbərdən sonra heç nə bu məğrur, qürurlu qadını tutub saxlaya bilməzdi. O, qanadları qırılmış halda çox sevdiyi ailəsindən, evindən-əşiyindən səssizcə üz döndərib getdi...

Onu qarşıda böyük sənət uğurları, Fuadla Saqibin xoşbəxt günləri gözləyirdi. Artıq Nəcəbə xanım bundan sonra məhz sənəti və canından da, sənətindən də əziz saydığı övladları üçün yaşayacaqdı...

***

Xanım-xatın Nəcəbə Məlikova əslinəcabətli olan bir nəslin qızıydı. Gözəl, ucaboy, qəddi-qamətli Nəcəbə xanım ondan sonra ömrü boyu heç kəsə məhəl qoymadı, ilk və son məhəbbətini ürəyində eləcə yaşatdı, heç kəsi qəlbinə yaxın buraxmadı. Adətən səhnə adamları, ekran ulduzları haqda müxtəlif şayiələr yayılır, yalan-doğruluğuna baxmadan söz-söhbətlər gəzir. Nəcəbə xanım o qədər mərd qadınıydı ki, heç cürə o şayiələrə yaxın buraxıb, böhtanları özünə yaraşdırma bilməzdi.

Əksinə, ona o qədər evlilik təklif

olunurdu ki... Məsləhət verənləri də az deyildi: «Ərə get, ailə qur, kişi qayğısı gör, kişi çöreyə ye». Bu məsləhətlərdən bezib əsəbiləşən Nəcəbə xanım özünü toplayıb zarafatla cavab verərdi:

«Nə? Hansı kişi qayğısından danışırsız? Məndən artıq kişi olacaq? Bir də mənəm iki-iki Koroğlu kimi nə oğlanlanıma nə gəlib?»

Fuad Əsədovun xatirələrindən:

«59-cu ildə «Ögey ana» filmi ekranlara çıxandan sonra SSRİ-nin hər tərəfinə Nəcəbə xanımın adına yüzlərlə məktub gəlirdi. O zaman artıq Bakıda yaşayırdıq. Nəcəbə xanım teatrda çox məşğul olduğundan tapşırırdı ki, o məktublarnı əksərinə mən cavab yazım.

Gələn məktublar əsasən dərddi qadın qələmindən çıxırdı. O məktublardakı ağırlıq, niskil, yanğı mənə də yandırdı. O məktublarnı mənə də yexiri az olmadı – gözələrim açıldı. Mən bir daha bu qadının – mənəm analığının – Azərbaycanın Xalq artisti Nəcəbə Məlikovanın daxilindəki qüvvənin, mənəvi qüdrətin şahidi oldum. O, sevdiyi ərinə itirərsə də, bütün çətinliklərdən təkbaşına çıxmağı bacardı, necə deyərler, əynindəki bayaz paltara ləkə salmadı».

***

Nəcəbə xanım dayısı, Azərbaycanın böyük ictimai xadimi Ruhulla Axundovun xatirəsinə həmişə əziz tutardı. Heç vaxt özünü qəlbisənlik göstərməzdi. Nə çəkirdisə içərisində çəkirdi. Təbessümü üzündən əskik olmazdı. Geyiminə də fikir verərdi:

tünd rənglərlə arası yox idi, işıqlı rənglərə üstünlük verərdi. Ağı-bayazı daha çox xoşlardı. Nədənə onu xatırlayanda göz önünə elə aq paltarda gəlir.

Bakıya qayıdandan sonra təzəcə təşkil olunmuş Teatr İnstitutuna daxil olur. Və oxuya-oxuya Milli Dram teatrında da işləyir. Çox keçmir ki, dram artisti kimi də məşhurlaşır. Milli Dram teatrında elə bir tamaşa tapmazdın ki, Nəcəbə xanıma rol tapşırılmınsın. «Şeyx Sənan»da Xumar, «Pəri Cadu»da Şamama Cadu, «Səyavuş»da Fıraqız, «1905-ci ildə» Sona, «Sevil»də Edilya, «Billur sarayda» Qönçə, «Qəribə oğlan»da Mələhət, «Kəndçi qızı»nda Ayxanım, «Vaqif»də Xuraman, «Əliqulu evləni»də Yasəmən və s.

Nəcəbə xanımın səhnəni, ya kinonu daha üstün tutduğunu müəyyən etmək çətinidir. «Fətəli xan»da – Zübeydə, «Aygün»də – Aygün, «Arşın mal alan»da Cahən, «Əhməd hardadır»da Nərgiz xala. Xüsusən də «Ögey ana»da Dilərə... Kinoda ilk dəfə çəkildiyinə, ya öz həyatını ekrana köçürdüyünə görə, ya nə səbəbdənsə Dilərə onun ən sevimi obrazıydı. İstər səhnədə, istər ekranda, həmişə baş rolları oynardı. Elə bil o özü bütün varlığı ilə məhz baş rolları üçün yaranmışdı.

Nəcəbə Məlikova ömrünün-günününü Milli Dram teatrı və «Azərbaycanfilm» kinostudiyasıyla bağlasa da, uşaqlarından da qayğısını zərərcə əsirgəmədi: ərinin birinci evlilikdən olan oğlu Fuad, özünün həmin izdivacdan olan övladı Saqib, ərinin üçüncü evlilikdən olan qızları – Zəfirə və Elmira. Nəcəbə xanım əri Nəsreddindən yadigar qalmış bu uşaqlardan hamısına eyni

münasibətlə yaşayıb onların gün-
gündən mehriban olmasına,
doğmalaşmasına şərait yaratdı. Bu, –
ondakı böyüklüyün, analığın, qadınlığın
və nəhayət, İnsanlığının bir nişanəsiydi.

Hər kəsin ürəyində Nəcibə
xanıma öz münasibəti var. Kimisi
aktrisa kimi sevir onu, kimisi rəfiqə,
oyunlaş kimi... Kimisinin də qəlbində
əzizi, doğması kimi yaşayır. Bu
münasibəti Nəcibə xanım hələ
sağlığında qazanıb. İllər keçsə də bu
hörmət-izzət, bu məhəbbət və rəğbət
qəsrinin bir daşı da yerindən
təpənməyib. Oğlu Saqib anasının
ölümündən sonra dərdə dözmədi, ürək
çatışmazlığından öz dünyasını dəyişdi,
özündən yadigar iki qız övladı qoyub
getdi.

Firengiz Mütəllimova (aktrisa):
«Nəcibə xanım anamız, rəfiqəmiz,
sirdaşımız idi. Onun yanında kimse
gənc aktrisalara bir söz deyə bilməzdi.
O dəqiqə bizi müdafiyyə qalxardı. Çox
mehriban, qayğıkeş qadınıydı.
Özünəbaxan, səliqəli... Ənnik-
kırşandan istifadə etməzdi, yanaqları
hər zaman təbii rəngində olardı. Çox
nikbin qadındı. Özümə çox yaxın
bilmişəm onu. Çətinə düşəndə həmişə
köməyimə çatıb».

Mərhum aktyorumuz **Yaşar Nuri**
danışardı: «Nəcibə xanımın sözünün
əvvəli də Buzovnaydı, axın da.
Buzovnada ata mülkləri vardı. Bir gün
yenə Buzovnadan söz düşdü. Dedim
ki, heç Buzovnanı görməmişəm.

Məşqdən çıxdıq. Oturdtu məni

maşına – düz Buzovnaya. «Buna
bax, yekə kişidir, bu vaxtacan
Buzovnanı görməyib».

Elxan Qasımov (kino-aktyor):
«Əhməd hardadır» filmində bir rəqs
səhnəmiz vardı. Rəqs müəllimi gəlib
çıxmadı, özümüz oynamaqı olduq.
Nəcibə xanımın çox gözəl rəqs
eləməyi vardı. «Əhməd hardadır»
filmində də rəqs səhnəsinə məşqsiz
çəkilməmişdi. O qədər oynadıq ki,
çəkiliş qrupu işini qurtarıb bizi
gözləyirdi. Maşını qaçırdığı səhnədə
isə həqiqətən də maşını saxlaya
bilmirdi, özümü bir təhər çatdırıb
əyləci basdım. Nəcibə xanımın da
ayağını tapdaladım. Çəkiliş
pozulmasın deyə səsinə çıxarmadı.
Yaxşı nərd oynamağı vardı. Bir dəfə
kinostudiyada nərdə hamını udan
bir nəfəri udmuşdu. Hamımız yığışib,
oyuna baxırdıq. İşıqçı Əliqulu nərdin
daşını o atan adlı».

Fuad Əsədov: «Nəcibə
xanım özüylə mehribanlığ, istilik, işıq
gətirib bizə. İndi də bu işığın,
doğmalığın ətrafına yığışırıq. Bizi
doğmalaşdırıran, bir ailənin övladları
eləyən Nəcibə xanım olub».

***

Bax, beləydi kinomuzun və
səhnəmizin parlaq ulduzu – Xalq
artisti Nəcibə Məlikova – gözəl
xanım, böyük aktrisa, qayğıkeş ana
və mərd qadın...

Allah ona rəhmət eləsin!..